

PIERRE BOURDIEU

20. yüzyılın en etkili sosyologlarından biri olan Pierre Bourdieu (1930-2002), École Normale Supérieure'deki felsefe eğitiminin ardından, 2 yıl süren zorunlu askerlik görevini Cezayir'de yerine getirdi. İlk eserleri Cezayir'in Kabiliye bölgesindeki etnoloji çalışmalarından oluşan dü-şünür, toplumsal sorunlara müdahil bir bilim anlayışını savundu. Bu çerçevede 1975 yılında *Actes de la Recherche en Sciences Sociales* isimli dergiyi ve 1995 yılında ise *Raisons d'Agir* ya-yınevini kurdu. Collège de France kürsüsünde verdiği dersler daha sonra kitaplaştırılan yazarın ayrıca "Sosyoloji bir dövüş sporudur" [Sociologie est un sport de combat] başlıklı bir belgeseli bulunmaktadır.

Çok sayıda eseri Türkçeye çevrilen yazarın en önemli eserleri arasında şu çalışmalar sayılabilir: *Devlet Soyluları* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024); *Sosyolojiyi Düşünmek-Düşünümselliğe Dönüş* (Metis, 2023); *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* (Nika, 2021); *Bir Pratik Teorisi İçin Taslak* (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2018); *Karşı Ateşler I-II* (Sel, 2017-2018); *Akademik Aklın Eleştirisi* (Metis, 2016); *Sosyoloji Meseleleri* (Heretik, 2016); *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi* (Heretik, 2015); *Dünyanın Sefaleti* (Heretik, 2015); *Yeniden Üretim: Eğitim Sistemine İlişkin Bir Teorinin İlkeleri* (Jean-Claude Passeron ile, Heretik, 2015); *Devlet Üzerine: Collège de France Dersleri (1989-1992)* (İletişim, 2015); *Eril Tahakküm* (Bağlam, 2014); *Sanat Sevdası* (Alain Darbel ile, Metis, 2011); *Vârisler: Öğrenciler ve Kültür* (Heretik, 2014); *Bekârlar Balosu* (Dost, 2010); *Düşünümsel Bir Antropoloji İçin Cevaplar* (Loïc Wacquant ile, İletişim, 2003); *Pratik Nedenler* (Kesit, 1995).

PIERRE BOURDIEU

HOMO ACADEMICUS

ÇEVİRENLER NAZLI ÖKTEN, ARZU NİLAY KOCASU, EREN GÜLBEY

HOMO ACADEMICUS

© 1984-1992 Les Éditions de Minuit

*CET OUVRAGE A BÉNÉFICIÉ DU SOUTIEN DES PROGRAMMES D'AIDE À LA PUBLICATION DE L'INSTITUT FRANÇAIS.
BU ESER, İNSTITUT FRANÇAIS KURUMUNUN YAYINA DESTEK PROGRAMINDAN YARARLANMIŞTIR.*

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 675
KAVRAMLAR VE PRATİKLER 12

ISBN 978-605-399-514-2

1. BASKI İSTANBUL, MART 2021
2. BASKI İSTANBUL, OCAK 2024

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ
YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 51672

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

EDİTÖR ŞEYDA SEVDE TUNÇBİLEK

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

TASARIM MEHMET ULUSEL

KAPAK, DİZGİ VE UYGULAMA ALİ DOĞAN ARSLAN

DİZİN ERVA AKÇA

BASKI VE CİLT BINCAN MATBAACILIK YAYINCILIK SANAYİ VE TİCARET LİMİTED ŞİRKETİ

TAYAKADIN MAH. ULUBATLI HASAN CAD. NO:255 ARNAVUTKÖY İSTANBUL

TELEFON: 0212 401 98 43 • SERTİFİKA No: 72758

İSTANBUL BİLGİ UNIVERSITY LIBRARY CATALOGING-IN-PUBLICATION DATA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ KATALOGLAMA BÖLÜMÜ TARAFINDAN KATALOGLANMIŞTIR.

Names: Bourdieu, Pierre, 1930-2002, author. | Ökten, Nazlı, translator. | Kocasu, Arzu Nilay, translator. | Gülbey, Eren, translator.

Title: Homo academicus / Pierre Bourdieu ; çevirenler Nazlı Ökten, Arzu Nilay Kocasu, Eren Gülbey.

Edition: 2. Baskı.

Description: İstanbul : İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2024. | Includes bibliographical references and index.

Series: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 675. Kavramlar ve Pratikler; 12.

Identifiers: ISBN: 9786053995142 (paperback)

Subjects: LCSH: College teachers --France. | Learning and scholarship --France.

Classification: LCC: LB2331.74.F8 B6819 2024

PIERRE BOURDIEU
HOMO ACADEMICUS

ÇEVİRENLER
NAZLI ÖKTEN, ARZU NİLAY KOCASU, EREN GÜLBAY

İçindekiler

- vii Grafik ve Tablolar
- ix Çevirmenin Notu - Yakılacak Kitap?

NAZLI ÖKTEN

1 BİRİNCİ BÖLÜM

“Yakılacak Bir Kitap”?

8 İnşa Çalışması ve Etkileri

24 Ampirik Bireyler ve Epistemik Bireyler

41 İKİNCİ BÖLÜM

Fakülteler Çatışması

49 Mesafe Koyma ve Katılma

72 Bilimsel Yetki ve Toplumsal Yetki

81 ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sermaye Türü ve İktidar Biçimleri

89 İktidar Uzamının Yapısı

94 Sıradan Hocalar ve Kadronun Yeniden Üretimi

102 Zaman ve İktidar

118 Kutsanmış Sapkınlar

125 Suç Ortağı Rakipler

132 Aggiornamento

140 Konumlar ve Konumlanmalar

143 DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kadro Savunması ve Dengelerin Bozulması

155 İşlevsel İkameler

161 Bir Veraset Krizi

165 Ereksiz Bir Ereklilik

170 Dünyevi Bir Düzen

175 Dengelerin Bozulması

177 BEŞİNCİ BÖLÜM

Kritik An

183 Özgül Bir Çelişki

194 Eşzamanlılaştırma

201 Haberci Olarak Kriz

208 Fikirlerin İlanı

211 Kendiliğindenlik Yanılsaması

217 SONSÖZ

233 EKLER

235 Ek-1 Kullanılan Kaynaklar

- 235** 1. Demografik Göstergeler ve Miras Alınmış veya Edinilmiş Ekonomik ve Toplumsal Sermaye Göstergeleri
238 2. Miras Alınmış veya Edinilmiş Kültürel Sermaye Göstergeleri
240 3. Akademik İktidar Sermayesinin Göstergeleri
241 4. İktidar ve Bilimsel Prestij Sermayesi Göstergeleri
245 5. Entelektüel Şöhret Sermayesi Göstergeleri
246 6. Siyasi ve Ekonomik İktidar Sermayesi Göstergeleri
247 7. Politik Yatkinlık Göstergeleri

251 Ek-2 Fakültelerin Morfolojik Dönüşümü
Disiplinlerin Morfolojik Dönüşümü

261 Ek-3 Entelektüellerinin *hit parade*'ını ya da Jürilerin
Meşruiyetini Kim Yargılayacak?

267 Hüküm

270 Jüriler

270 Akademisyenler

270 Yazarlar

270 Eğitimci-Yazarlar

270 Eğitimciler

271 Öğrenciler

271 Mesleği Kitap Olanlar

271 Yazılı Basın

272 Radyo-Televizyon

272 Sanat ve Gösteri

272 Kadın ve Erkek Siyasetçiler

272 Muhtelif

277 Ek-4 Mütakabiliyet Analizleri

277 1. Dört Fakülte

278 2. Edebiyat ve Beşeri Bilimler Fakültesi

279 Terimler ve Özel İsimler Sözlüğü

283 Dizin

Grafik ve Tablolar

İKİNCİ BÖLÜM

Tablo 2.1 Demografik göstergeler ve sonradan kazanılmış ya da miras kalmış sermaye göstergeleri

Tablo 2.2 Eğitim sermayesi göstergeleri

Tablo 2.3 Akademik iktidar sermayesinin göstergeleri

Tablo 2.4 Bilimsel saygınlık ve iktidar sermayesi göstergeleri

Tablo 2.5 Entelektüel şöhret sermayesi göstergeleri

Tablo 2.6 Ekonomik veya politik iktidar sermayesinin göstergeleri

Grafik 2.1 Fakülteler uzamı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Grafik 3.1 Edebiyat ve beşeri bilimler fakülteleri uzamı. Mütakabiliyet analizi: birinci ve ikinci hareketsizlik – vasıflar düzlemi.

Grafik 3.2 Edebiyat ve beşeri bilimler fakülteleri uzamı. Mütakabiliyet analizi: birinci ve üçüncü hareketsizlik eksenleri planı – vasıflar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Tablo 4.1 1938 ve 1969'da École normale supérieure'ün eski öğrencileri tarafından icra edilen meslekler (yüzde oranıyla)

Tablo 4.2 1949 ile 1968 arasında yükseköğretimdeki agregasyon sahibi sayısındaki evrim

Grafik 4.1 Hukuk, edebiyat ve fen fakültelerindeki hoca kadrosunun evrimi

Grafik 4.2 Edebiyat fakültelerindeki morfolojik evrim

Grafik 4.3 Fen bilimleri fakültelerindeki morfolojik evrim

Ek-2

Tablo-1 (a, b, c): Fakültelerin morfolojik dönüşümü

Tablo-2 (a, b): Disiplinlerin morfolojik dönüşümü

Çevirmenin Notu Yakılacak çeviri?

2016 yılında katıldığım bir kolokyumda Homo Academicus'un altbaşlıklarından birinden ilham alıp Fransızca-Türkçe sosyal bilimler çevirileri hakkındaki bir bildirimde "Homo Academicus: Yakılacak bir çeviri?" başlığını koymuştum. Programın bülteni önce e-posta yoluyla elime geçtiğinde, soyadımın klasik yanlış yazımı Öktem'in yanısıra ilk fark ettiğim tuhaf, ama bir o kadar normal bir sürçmeydi. Benim soru işareti düşmüş, dımdızlak bir saptama kalmıştı geriye. "Homo Academicus: Yakılacak bir Çeviri". Gülssem mi ağlasam mı şaşırdım çünkü çevirisi, redaksiyonu, basımı, her bir aşaması ayrı bir macera olan bu kitap hakkındaki bildirimimin başına da ancak bu minik ama anlamlı hata gelebilirdi. Dil üzerine yapılan bir kolokyumda yapılan bir dil hatası. Gerçekten de beni, diğer çevirmenleri, redaktörleri, yayıncıları (ve biliyorum ki yazarını da) ayrı ayrı zorlamış olan bu kitabı şu anda elinizde tutuyor olmanız benim için başka bir anlam ifade ediyor. Her şeyden önce bu maceranın tanığı olarak, kitabı bir süredir beklediğini bildiğim okurlara da birkaç söz söylemeyi borç bildim.

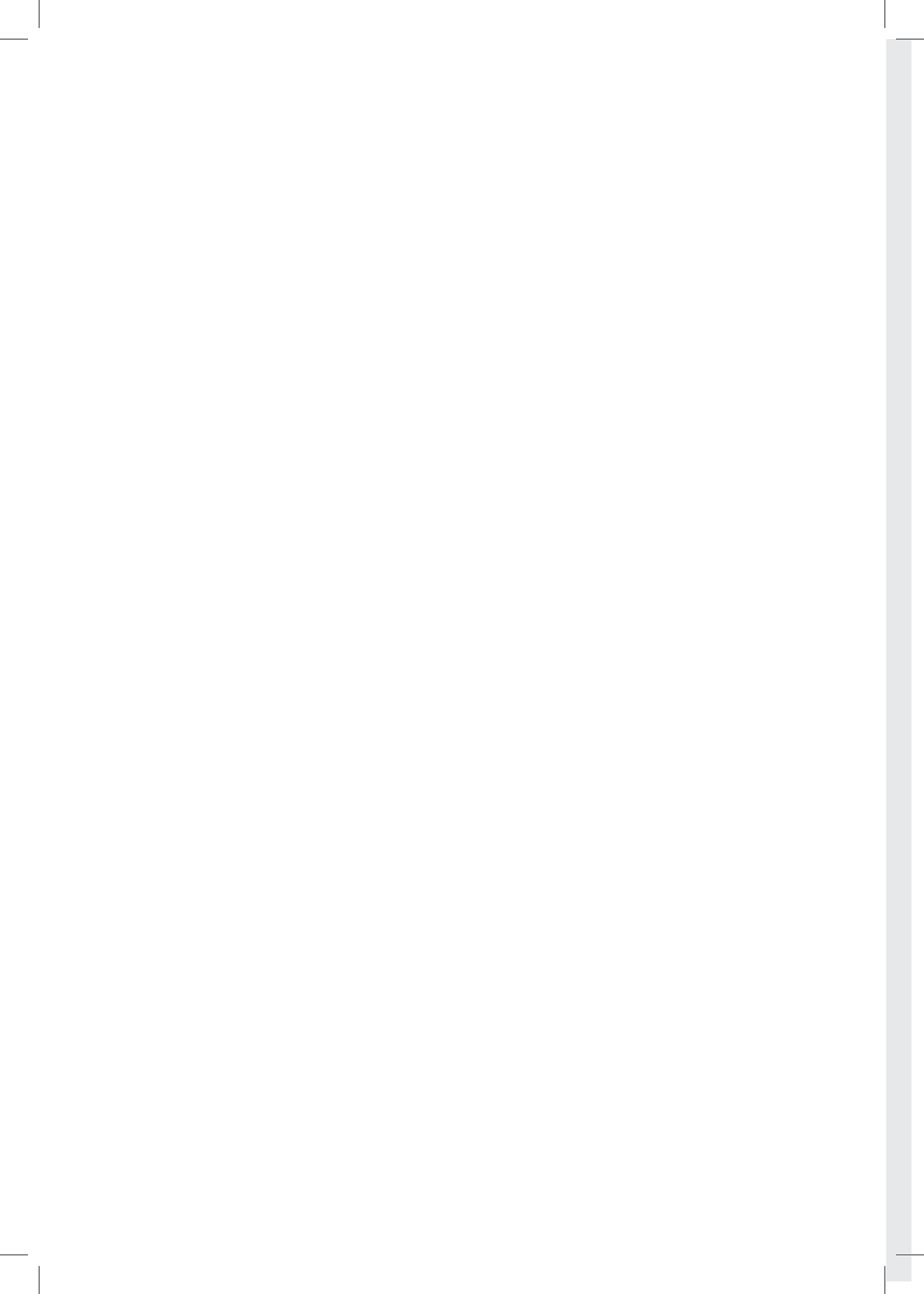
2010 yılında Galatasaray Üniversitesi'nde "Tahakkümün Çoğul Yüzleri" başlığı altında Bourdieu sosyolojisi hakkında açtığım dersin öğrencilerinden Eren Gülbey ve Burcu Yoleri bana gelip bu kitabı birlikte çevirmek istediklerini söylediklerinde başlangıçta duraladıysam da bunun için onlarla bir atölye çalışması yapabileceğimi söyledim. Birkaç haftada bir buluşuyor, kavramsal ve terminolojik bir çalışma yapıyorduk. Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi'nin kitapla ilgilenmesi, işleri hızlandırdı. Burcu Yoleri'nin ayrılmasından sonra yola, yine eski bir öğrencim olan Arzu Nilay Kocası'yla devam

ettik. Sonunda ben de çeviri sürecine dahil oldum. İlk redaksiyonu Bourdieu sosyolojisi hakkında hatırı sayılır çalışmaları bulunan Güney Çeğin yaptı. Bu sırada Boğaziçi Üniversitesi'nin kitabı yayınlamayacağı anlaşılınca, daha önce *Bir Pratik Teorisi İçin Taslak* için birlikte çalıştığımız İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları Koordinatörü Cem Tüzün'e teklif götürdüm. Bu aşamadan sonra yeni bir gözle okuma ihtiyacı hissettiğimde, farklı çevirmenlerin izlerinin silinerek daha homojen bir dil oluşturmanın şart olduğunu gördüm. Hâlihazırda İstanbul Üniversitesi'nde araştırma görevlisi olan, Bourdieu konusundaki dersimi de takip etmiş olan eski öğrencim Şeyda Sevede Tunçbilek sağ olsun, doktora tezini yazma sürecinde olmasına rağmen ricam üzerine yeniden okuma işini üstlendi. Kitabın sonunda bulacağınız "terimler ve özel isimler sözlüğü"nü de hazırlayan Tunçbilek'in kitaba katkısının çevirmenler kadar önemli olduğunu belirtmeliyim. Birlikte çoğu kez kolay okunur ve anlaşılır olmakla, kati ve sadık olmak arasında bocaladık; çok sayıda küçük ve söze dökmesi zor seçim yaptık. Ama biliyoruz siz de bu çetrefil olduğu kadar zengin kitap üzerinde çalışırken aynı şeyi hissedeceksiniz: "Galip sayılır bu yolda mağlup".

NAZLI ÖKTEN

Sorularımı cevaplayarak, bana belge ve bilgi sağlayan, bu metnin çok sayıda ön hazırlık çalışmasını tekrar tekrar okuyarak bana yardımcı olma inceliğini gösteren ve bu çalışmada önerilerinin ve eleştirilerinin sadık izlerini bulacaklarımı umduğum herkese teşekkürlerimi sunarım. Alışlagelenden daha fazla sayıda ve daha geniş bir çerçevede edinebildiğim bu ön okumalar, en azından benim gözümde, bu çalışmanın bilimsel kontrolüne çok fazla katkıda bulundu. Çok farklı bakış açılarından yola çıkarak önerdikleri düzeltmeler ve teyitlerle ilk okurlarım, analizimi, analiz edilen uzamda bir konum işgal etme olgusuna içkin sınırlardan kurtarmaya katkıda bulunarak yayımlama endişemi aşmamda da yardımcı oldular.

Kaynakların yeniden toplanmasından ve bilgilerin araştırılmasından verilerin hazırlanmasına ve analizine kadar çalışmanın tüm aşamalarına katılmış olan ve o olmasa çalışmanın şu halini alamayacağı Yvette Deulsaut'ya özel olarak teşekkürlerimi sunmak isterim.

BİRİNCİ BÖLÜM

“Yakılacak Bir Kitap”?

“Ve onlar, tarihçilerin tarihinin yapılmasını istemezler. Tarihsel ayrıntının belirsizliğinin sonuna kadar gitmek isterler. Ama tarihsel ayrıntının bu belirsizliğinin içinde kendilerinin hesaba katılmasını istemezler. Tarihsel düzen içinde olmak istemezler. Onlar, adeta hasta olup ölmek istemeyen hekimler gibidir.”

CH. PÉGUY, *L'ARGENT, SUITE*

İçine *alındığımız* toplumsal bir dünyayı konu edinirken, tamamı pratik bilgi ile ilmi* bilgi arasındaki farka ve bilhassa kendine özgü güçlüklerle ve yerli deneyiminden *kopuş* ile bu kopuş pahasına elde edilmiş bilginin iadesine dair meselelerle ilgili birtakım temel epistemolojik sorunlarla *dramatize* denebilecek bir biçimde karşılaşmak zorunda kalırız. Gerek aşırı mesafe gerekse aşırı yakınlığın ve araştırmanın hem nesnesi ama hem de öznesi üzerine uzun bir çalışma pahasına sadece içinden olunduğunda bilinebilen ve gene içinde bulunduğu için bilinmeyen ya da bilinmek istenmeyen her şeyi dahil etmeyi sağlayan, bozulup yeniden onarılmış bu yakınlık ilişkisini kurma zorluğunun, bilimsel bilginin önünde engel teşkil ettiğini biliriz. Bilhassa *yazı* konusunda, nesnenin bilimsel bilgisini aktarmak için harcanan çabayla ortaya çıkan ve özellikle *örneklendirme* konusunda karşılaşılan sorunları belki de daha az biliriz: “Anlaşılmasını sağlamak” adına herkesçe kullanılan bu re-

(*) *Savant*: Bourdieu'nün sık kullandığı bu kelime, alim kelimesiyle de karşılanabilecek olan, bir anlamda modern bilim dışında da bilimsel bilgi üretiminin koşullarına gönderme yapan ama bilimi de kapsayan bir boyut taşır. Metin içinde *commasissance savante* ilmi bilgi, *commasissance demi-savante* yarı ilmi bilgi olarak karşılanmıştır.– ç.n.

torik strateji, okuru kendi deneyimine başvurmaya, dolayısıyla okumasının içine kontrol dışı bir bilgiyi gizlice sokmaya teşvik ederek kullanılan bu sıradan bilgiye karşı fethedilmesi gereken bilimsel yapıları, neredeyse kaçınılmaz olarak yeniden sıradan bilginin düzlemine indirger.¹ Aynı şekilde okurdaki, ancak kendi vasıflarının açıkça tanımlanmış kümesiyle aynı ilkelere göre tanımlanan ama başka bireyleri niteleyen vasıfların tekil kümeleri arasındaki özdeşlik ve farklılık ilişkilerinin kuramsal uzamı içinde varolduğu gibi varolabilen inşa edilmiş bireyi, senkretik* bir biçimde kavranan somut bireye indirgeme eğilimini cesaretlendirmek için özel isimleri işe katmak yeterlidir – üstelik bahis konularından biri “kendine isim yapmak” olan evrenler söz konusu olduğunda bunu yapmaktan nasıl vazgeçilebilir ki?

Fakat sıradan mantık dahilinde işleme tehlikesi içeren dedikodu, çekiştirme, karalama, yergi ve hiciv gibi günümüzde kolayca analiz kılıfına büründüklerinde dahi, yaralama ya da gösteriş yapma zevki için tek bir anekdotu, tek bir çizgiyi, tek bir sözcüğü bile feda etmeyen tüm imaları yasaklama çabasını ne kadar ileri götürürsek götürelim; aslında herkesin bildiği meseleleri, burada yaptığımız gibi, akademisyenler ile gazetecilik arasındaki aleni bağlantıları –tarihçilerin canlarını dişlerine takıp keşfedecekleri gizli, ailevi ya da diğer ilişkilerden bahsetmiyoruz bile– hatırlatmaktan yönetsel olarak ne kadar kaçınırsak kaçınalım, aslında bizzat okurun sorumlu olduğu bir *ihbar* ediminde bulunma şüphesinden yine de kurtulamayız. Satır aralarını okuyarak, az ya da çok bilinçlice çözümlemenin boşluklarını doldurarak ya da en basit şekilde söylersek “kendi durumu üzerinden düşünerek” bilimsel araştırmanın kasten sansürlenmiş iç protokollerinin anlamını ve değerini başkalaştıran kişi, okuyucunun kendisidir. Sosyologun bildiği her şeyi yazabilme imkânı olmadığı için, onun “ihbarlarını” ihbar etmeye herkesten çok hazır okuyucuları, tamamen başka bir tarzda da olsa, çoğu zaman ondan daha bilgilidirler ve sosyolog, akademik retoriğin özel olarak düşkün olduğu ima, kinaye, telmih, üstü kapalı söz ve daha bir sürü usulleri, yani polemikğin en denenmiş stratejilerini feda ediyormuş gibi görünmeyi göze alır. Buna rağmen, sosyologun indirgendiği bu özel isimsiz tarih, eski

1 İlk okurlarımdan birçoğu “anektodik” hatta “iyi haber alan çevrelerce” en bilinen durumdaki bilgileri, yani gazeteciliğin veya sansasyona yönelik deneme yazarlığının bir an önce ortaya çıkartmaya çalıştığı bilgileri bilinçli olarak dışında bıraktığım analizler hakkında “örnek vermemi” istedikleri zaman, bu sorunun bilincine tam olarak vardım.

(*) Farklı düşünce okullarının yöntemlerini karıştırarak çelişkili inançları birleştiren – ç.n.

ya da yeni tarihin kolayca teslim olduğu tarihsel hakikate, ünlü ya da ünsüz tekil failerin anekdotlarından daha fazla uygun değildir: Alanın yapısal zorunluluğunun etkileri, ancak, ortak müdavimlikler ve karşılaşmalarla toplumsal olarak düzene koyulmuş rastlantılar ile sempati ya da antipati olarak yaşanan habitus yakınlıkları üzerine kurulu kişisel ilişkilerin görünürdeki olumsuzluğu aracılığıyla gerçekleşir. Ve benim tarihsel eylemin hakiki mantığı ve haklı bir tarih felsefesi olduğunu sandığım şeyin, aşinalığın getirdiği özel önsezi ve araştırmamanın nesnel teknikleri sayesinde toplanan bilginin birikmesine izin veren aidiyet ilişkisinin sunduğu avantajları bütünüyle kullanarak kanıtlanmasının ve tecrübe edilmesinin *toplumsal olarak imkânsız* olmasına üzülmemek mümkün mü?

Bu durumda sosyolojik bilgi, anekdota ve tekil ayrıntılara bağlı olan; soyut bir biçimcilikle durdurulmadığı için, alim dilinin ve sıradan dilin ortak kelimelerini sıradan anlamlarına indirgeyen “tarafli”^{*} bir okuma tarafından anlaşılan ilk anlamda kalma tehlikesine her zaman açıktır. Neredeyse kaçınılmaz olarak tek yönlü olan bu okuma, hakiki bilimsel bilgiyi tanımlayan her şeyin bilgisizliği üstüne, yani tam da açıklayıcı sistemin yapısının üstüne kurulu bir yanlış anlamaya sebep olur: Bu yanlış anlama, önceden ayrılmış şeyleri ve bilhassa sadece bilimsel çalışmalarla kurulmuş ilişkiler ağında varolan inşa edilmiş birey (tekil şahıs ya da kurum) ile olağan sezilere doğrudan teslim olan ampirik bireyi birbirine karıştırarak bilimsel inşanın yaptığını bozar. Bilimsel nesneleştirmeyi sıradan bilgiden olduğu kadar yarı-ilmî bilgiden de ayırt eden her şeyi yok eder. Entelektüeller hakkında yazılmış, sırrını çözmek yerine daha da esrarlı hale getiren denemelerde gördüğümüz bu yarı-ilmî bilgi, hemen hemen her zaman, Shakespeare’in Troilus ve Kressida’sındaki büyükleri küçültmek için can atan basit kıskanç bir asker olan Thersites’in bakış açısı ya da tarihsel gerçekliğe daha da yakın olarak, aynı zamanda ya da ilk olarak kötü bir fizikçi olan Marat’ın bakış açısı² olarak adlandırabileceğimiz bir ilkeye sahiptir: Hınç duygusuyla beslenen aşağılama ihtiyacının desteklediği kısmi bir bilinç berraklığı, pratiğin gizli ilkesine kadar uzanamadığından, görünürdeki sorumluları anekdotlarla ihbar etmekle yetinir ve en başta “komploların” sözde yaratıcılarını, nefret edilen tüm hareketlerin kinik özneleri yaparak sonunda onları yücelten erek-

(*) *Intéressée* hem ilgisi hem de çıkarı olan anlamında okunmalıdır – ç.n.

2 Krş. C.C. Gillispie, *Science and Policy in France at the End of the Old Regime*, Princeton, Princeton University Press, 1980, s. 290-330.

çi bir tarih görüşüne naif bir biçimde varır.³

Ayrıca, ilmî bilgiyle sıradan bilgi arasındaki sınırdaki konuşlananların, denemeci, gazeteci, akademisyen gazeteci ve gazeteci akademisyenlerin, tekil bireylere ya da bir *lobiye* gerçekte alanın tüm yapısını bağlayan etkiler atfederek –tıpkı televizyondaki o edebiyat programı sorumlularına ya da *Nouvel Observateur* ile ilişkili EHESS* mensuplarına yapıldığı gibi– kısmi nesneleştirilmelerin bilimsel çözümlemesini ayıran sınırı inkâr ya da iptal etmek gibi hayati bir çıkarları vardır. Bilime has sistematik ve ilişkiyel anlatım biçimini polemik indirgemenin en sıradan usulüne, *ad hominem* savlarla *ad hoc* açıklamaya indirgemek için örnekleri ve tikel vakaları sosyetik dedikodu ya da edebî yergi mantığına göre işleyen basit bir meraklılıkla yapılan okumaya kendini kaptırmak yetecektir.

Sonucunda medyatik şöhretin edinildiği sürecin (ya da davanın) analizinin (ekte bulunabilir) ilk etkisi, oyunu nesneleştirme görüntüsü altında, çözümlemenin görünümünü bu oyunda bir konuma bağlı olan çıkarlıların hizmetine sokmaya kalkıştığı ölçüde tümüyle oyuna katılan tüm kişisel ihbarların naifliğini ihbar etmektir: Edebiyattaki *hit-parade*** tekniğinin öznesi, ne kadar etkili ve becerikli olursa olsun tek bir fail (bu durumda, Bernard Pivot***) ya da özel bir kurum (televizyon programı, dergi) değildir; kültürel üretim alanı üzerinde iktidar kullanmaya yetkin gazetecilik araçlarının hiçbiri de değildir; bu alanı kuran nesnel ilişkiler bütünü ve bilhassa üreticiler için mevcut üretim alanı ile büyük üretim alanı arasında oluşmuş ilişkiler bütünüdür. Bilimsel çözümlemenin çıkardığı mantık,

3 Bu akımın son temsilcisi Hervé Couteau-Begarie'yi diğerleri arasında örnek gösterebiliriz; onun *École des Annales* analizleri taşranın uzaklığına eklenmiş entelektüel dışlamanın yol açtığı doyumsuz şiddeti tüm naifliğiyle ele verir: “Böylece yeni tarihçiler, hedeflenen kitleye ideolojik olarak *uyarlanmış* ve tutarlı bir *proje* sunarlar [...]. Yeni tarihçilerin başarısını açıklayan işte bu yayılmadır. Sonrasında, Régis Debray'ın ‘sosyal görünürlük’ dediği şeyi elde etmek *amacıyla* yayıncı ve medyaları *fethetmişlerdir*.” (H. Couteau-Begarie, *Le phénomène nouvelle histoire*, Paris, Economica, 1983, s. 247-248). [*École des Annales*, 20. yüzyıl Fransız tarih yazımını büyük ölçüde etkileyen, Lucien Febvre ve Marc Bloch tarafından kurulan tarih ekolü. Bu ekole mensup olanlar, iki dünya savaşı arasında, 1929’da *Annales d’histoire économique et sociale* adında bir dergi çıkartmışlardır – ç.n.]

(*) EHESS, *École des hautes études en science social*’in kısaltmasıdır. Sosyal bilimler üzerine araştırma ve uygulamaların yapıldığı köklü bir yükseköğretim kurumudur – ç.n.

(**) İng. *hit-parade*, müzikte liste başı plaklar anlamına gelmektedir. Bourdieu burada basındaki görünürlük ve “cemiyyet hayatına özgü iktidar” bağlamında, entelektüellerin önde gelenlerini ifade etmek için kullanmıştır – e.n.

(***) Bernard Pivot (1935-), Fransız televizyonlarında kültürel programlar da sunmuş bir gazetecidir. Her yıl ulusal çapta düzenlenen bir imlâ yarışmasının sunucusu olması kültürel anlamdaki yetkinliğini onaylar – ç.n.

“sorumlular” arayışının belirttiği en açık ve en güçlü failerin kişisel ya da toplu (komplo) niyet ve isteklerini çoktan aşmıştır. O halde, sorumlulukları her bir failin yakalanmış olduğu nesnel ilişkiler ağında eritmek için savları çözümlenmelerden çekip çıkarmak kadar yanlış bir şey olmayacaktır. Yazgıya dönüşmüş toplumsal yasaların içeriğinde, kadenci ya da kinik bir çekilme mazereti bulmak isteyenlere karşı tekrar etmek gerekir ki anlamının ve hatta aklanmanın yollarını gösteren bilimsel açıklama, aynı zamanda dönüşüme izin verebilecek olandır. Jacques Bouveresse’in korktuğu gibi, entelektüel dünyayı yöneten mekanizmaların artan bilgisi (bu muğlak dili bilerek kullanıyorum) “bireyin ahlaki sorumluluğun rahatsız edici yükünden kurtulmasına” sebep olmamalıdır.⁴ Aksine bireye sorumluluklarını, özgürlüklerinin asıl bulunduğu yerde konumlandırmayı, tüm gücünü toplumsal ihtiyaca bırakan ödeklilik ve gevşekliğin zerresini dahi inatla reddetmeyi ve –sosyal dünyanın talep ettiği, boynu bükük yaltaklanmanın ve boyun eğmiş suç ortaklığının tüm küçük önemsiz ayrıntılarını yerine getiren– fırsatçı kayıtsızlık ya da bezgin konformizme karşı kendisiyle ve başkalarıyla mücadele etmeyi öğretmelidir.

Grupların, “kendilerini ele verenleri” belki de en çok, ihlal ya da ihanet kendisini, onların en yüksek değerleri adına gösterebildiğinde sevmediklerini biliriz. Yabancı ya da muhalif gruplara uygulanması durumunda nesneleştirme çalışmasını “cesur” ya da “berrak” gibi karşılamaktan geri durmayacak olan kişiler, şüpheyi kendi grubundaki analizcinin üstüne aldığı özel açıklığı belirten unsurlara atma eğilimindedir. Uzak tropikal diyarlarda egzotik bir büyüün güven veren muskalarını aramak yerine, yerli büyücülükle ve onun fetişleriyle alakadar olmayı göze alan acemi büyücü, kışkırttığı şiddetin kendi aleyhine dönmesine de hazırlıklı olmalıdır. Karl Kraus nesneleştirmenin aşına çevrelerde cesur bir şekilde takdir ve tasvir edilme şansının, uygulandığı nesnelere toplumsal uzamda ne kadar uzaksa o kadar yüksek olduğunu buyuran yasayı ifade etmek için iyi bir konumdaydı. Kraus’un dergisi *Die Fackel*’in ilk sayısındaki başyazısında dediği gibi, her kim uzaktan eleştirmenin hazzını ve kolay kârını reddedip her şeyin ona kutsal saymasını tembihlediği yakın çevreyi inceliyorsa, “özel zulmün” çilesine katlanmaya hazır olmalıdır. Bu yüzden, devletle bağını koparmış bir mandarin olan Li Zhi’nin, bu mandarin oyununun kurallarını açığa vurduğu “kendini imha eden” eserlere koyduğu başlığı tekrarlama dürtüsüne kapılıyoruz: *Yakılacak Kitap*. Bu dürtünün nedeni, tüm kitap yakma cezalarına anında başkaldıran ama kendi inançları aleyhine kâfirce bir saldırı gibi algıladığı her eseri de

4 J. Bouveresse, *Le Philosophe chez les autophages*, Paris, Éd. de Minuit, 1984, s. 93 ve devamı.

odunların arasına atacak olanlara meydan okumak için değil⁵, kabile sıralarının ifşası sırasında beliren inanılmaz acı verici çelişkiyi söylemektir. Acı vericidir çünkü çok özel olanın yayımlanmaması –kısmi dahi olsa– genele karşı bir itirafı beraberinde taşır.⁶

Sosyoloji, sosyologu bir anlığına bile kendisini kahraman kurtarıcı olarak görme yanılısına götürmez: Ama yine de –sosyologun çalışması, nesneleştirilmeden nesneleştirmeyi bekleyenler üzerinde yapıldığında olduğu gibi– indirgeyici bir şiddet ya da totaliter bir erk kullanmaktan uzak durarak ve toplumsal dünyayı nesneleştirmeye girişmek için eldeki tüm bilimsel kazanımı harekete geçirerek bir özgürlük olanağı sunar ve en azından, sosyolog için akademik tutkuyla yazdığı çalışması ne idiyse, başkaları için de aynı olmasını umabilir, yani toplumsal çözümlene aracı olmasını.

İNŞA ÇALIŞMASI VE ETKİLERİ

Ayrılmaz biçimde entelektüel ve “geçici” olan her çeşit özel yatırımla bağlı olduğumuz bir dünya üzerine çalışmanın temsil ettiği meydan okuma karşısında, öncelikle kaçıştan başka bir şey düşünemeyiz: Taraflılık şüphesinden kurtulma kaygısı; bilimin silahlarını belli çıkarların hizmetine sunduğundan baştan şüphe edilen, “çıkarı olan”, “ön bilgi sahibi” özne olarak kaybolmaya; hatta en gayrişahsi, yani en otomatik ve en azından bu mantıkta “normal bilim”in en tartışmasız usullerine başvurarak kendini bilen özne olarak feshetme teşebbüsüne yol açar. (Burada, çok sıklıkla hiperampirizm seçimini destekleyen bir *çekilme* tavrını ve bu bilimci tarafsızlığın sakladığı politik hevesi –özgül manada–, yani karmaşık tartışmaları bilimsel çalışma yoluyla ve bilim adına kestirip atan, yargıçlık ya da hakemlik taslama, alanda taraflı

5 Karl Kraus’un tüm hayatı boyunca, kuşkusuz planlanmamış bir uyum içinde, bir çeşit simgesel *autodafé* yoluyla, tüm Viyana gazeteleri *Die Fackel* hakkında mutlak sessizliği seçmiştir. [*Auto da fé*, engizisyon döneminde sapkınlar için uygulamaya konulan ateşte yakma cezasına denir. Daha sonra eser yakma cezası ya da eylemi için de bu terim kullanılmıştır. Avusturyalı yazar Karl Kraus (1874-1936) 25 yıl boyunca çıkardığı hiciv dergisi *Die Fackel*’de Avusturya ve Alman siyasi hayatını eleştirmiştir. Bourdieu kitap boyunca çeşitli vesilelerle Kraus’u örnek bir figür olarak kullanır – ç.n.]

6 Freud’un en önemli bilimsel eseri saydığı Rüya Yorumları’nın, bilimsel çalışmanın açık mantığı altında, derin bir söylem barındırdığını biliriz. Bu söylem, Freud’un bir dizi kişisel rüyanın arasından oluşturarak babasıyla, siyasetle ve Üniversite’yle içinden çıkılmaz bir biçimde karışmış ilişkilerinin analizini de içerir. Özellikle krş. Carl E. Schorske, *Fin de Siècle Vienna, Politics and Culture*, New York, Alfred A. Knopf, 1980, s. 181-207 (*Vienne fin de siècle, Politique et culture*, trad. Y. Thoraval, Paris, Seuil, 1983, s. 177-196).

özne olarak kendini feshetme ama bunu, nesnel, aşkın öznenin kusursuz görünümüyle “karışıklığın üstesinden gelmek” için yapma hevesini görürüz.)

Nesnenin inşası çalışmasından ve beraberinde getirdiği sorumluluktan kaçılmaz. Bir bakış açısı dayatmayan hiçbir nesne yoktur; söz konusu nesne, bakış açısını, yani taraflılığı yıkmak, çalışılan uzamdaki bir konuma bağlı taraflı görüşü aşmak maksadıyla üretilmiş bir nesne olsa bile. Ama bizzat araştırmanın işlemleri, sıradan deneyimin örtük ölçütlerini açığa vurmaya ve onları *kesinleştirmeye* zorlayarak kendi ön varsayımlarının mantıksal doğrulamasını *mümkün* kılma etkisine sahiptir. Tabii gerçekten de 1967’deki Sosyal Bilimler ve Edebiyat Fakültesi’ndeki saha araştırmasının, bizi örneğin incelenen bireyleri tanımlamaya yarayan yerinde vasıflar* evrenini belirleyerek bu bireylerin listesine, yani “en önemli” ya da “en güçlü” akademisyenler topluluğuna götüren, zaten birçok seneye yayılmış haldeki ardışık tercihler dizisi, kusursuz bir epistemolojik şeffaflıkla ve tam bir kuramsal bilinçlilikle tamamlandığı söylenemez.⁷ Bunun tersine inanmak ya da tersini iddia etmek için hiçbir ampirik çalışma yapmamış olmak gerekir ve “sezgi” denen, yani doğrudan söz konusu nesnenin bilim-öncesi bilgisinin ve benzer nesnelere ilmî bilgisinin az ya da çok doğrulanabilir biçiminin bir bölümünün içinde bulunduğu, ardışık işlemlerin bu tarz bir kendine kapallığının, ampirik araştırmanın eşi bulunmaz doğurganlığının hakiki kaynağı olmadığından emin olamayız: Ne yaptığımızı tam olarak bilmeden yapmak, yaptığımız şeyde bilmediğimiz bir şeyler keşfetmeye imkân tanımdır.

İlmî inşa, farklı iktidar konumlarının (mesela Danışma Kurulu [Comité consultatif] ya da agregasyon** jürisi ve “güçlü” addedilen kişilerin, hatta gerçekten herkesçe gücün belirtileri olarak tasarlanmış ya da bildirilmiş vasıfların pratik bilgisi doğrultusunda dikkate alınması önerilen farklı göstergelerin ağır ve zor birikimi sayesinde oluşturulur. Böylece, “güçlü” in

(*) Bourdieu “yerinde vasıf” (*propriété pertinente*) kullanımıyla, belirli bir alanda, oyuna dahil olabilmek, yatırım yapabilmek, alanda işgal edilen konumunu korumaya ve dönüştürmeye yönelik stratejiler geliştirebilmek için elverişli vasıfları kast etmektedir. Burada özellikle belirli bir belirlenimcilik çağrışımından kaçınmak için gerekli kelimesi tercih edilmemiştir – e.n.

7 Daha ilerde, 3. Bölüm’de, bu topluluğun inşasının ilkeleriyle ilgili daha detaylı bir açıklama bulacağız. Fakülteler kümesinin (eczacılık dışında) analizinin temeli olan temsili örneklemin ayırt edici özellikleri de 2. Bölüm’de anlatılmaktadır. Bu iki çalışmada kullanılan kaynaklar için bkz. Ek-1.

(**) Fransız millî eğitim sisteminde ders verebilmek için geçmek gereken sınav. Biri orta diğeri yükseköğretim için olmak üzere iki tanedir. Yükseköğretimde geçerli sınav giriş için doktora şartı aranmaktadır – ç.n.

ve iktidarın genel olarak ve kabaca kavranmış “fizyonomisi”, yerini yavaş yavaş iktidarı elinde bulunduranların ve farklı iktidar biçimlerinin ayırt edici özelliklerinin analitik bir dizisine bırakır; bu özelliklerin anlamı ama aynı zamanda ağırlığı araştırma sırasında bunları birleştiren istatistiksel ilişkiler aracılığıyla belirginleşir. İlk sezgiden kopuş, bazı “erginleştirici” “epistemolojik kopma” temsillerinin bizi inandırabileceği gibi bir tür hem başlangıç hem bitiş edimi olmak şöyle dursun, sezginin ampirik bir işlem içinde kendisini gerçekleştirerek, ortaya çıkardığı zorluklar, eksikler ve beklentiler sayesinde aşılabilecek yeni varsayımlar üretmekle kendini çözümlendiği ve denetlediği uzun bir diyalektik sürecin nihayete ermesidir.⁸ Araştırma mantığı, her an ne yaptığımıza dair sorgulamaya mahkûm eden, daha temel ve daha belirgin yeni sorulara sürükleyecek cevapların başlangıçlarını sağlayıp iyiden iyiye neyi aradığımızı bilmemize izin veren birincil ya da ikincil zorlukların birbirinin içine geçmesidir.

Fakat bu “bilgiç cehalet” ile yetinmek hayli tehlikeli olacaktır. Ve ben, bilimsel nesneleştirme çalışmasının başlıca erdeminin, kendisinin nesneleştirmeyi nesneleştirmeye izin vermesi olduğunu düşünmekten geri kalmayacağım, tabii ki ürününü çözümlmeyi bildiğimiz takdirde. Aslında, ne yaptığımı bilme kaygısı taşıyan araştırmacı için kod, inceleme aracından inceleme nesnesine dönüşür: Kodlama* çalışmasının nesneleştirilmiş sonucu; düşünümsel bir bakışla, nesnenin inşa işleminin hemen okunabilir izine, veriyi kurmak için oluşturulan çizelgeye, bilimsel analizin nesnesini ve bu tikel durumda “mühim akademisyenlerin” ve onların vasıflarının evrenini üretmiş olan algı kategorilerinin az ya da çok tutarlı sistemine dönüşür. Elde tutulan vasıflar kümesi bir yandan, ünlü bir isim söz konusu olduğunda vasıfların en değerlisi olan *özel ismin* dışında, sıradan pratikte akademisyenleri *tanımlamak* hatta sınıflamak için etkili biçimde kullanılabilir olan ve kullanılan ölçütler (ya da vasıflar) evrenini (ki esas olarak basılı bilgilerin ve özellikle de resmî kendini takdim yazılarının söz konusu olması da bunu teyit eder) ve diğer yandan akademik alanın pratik deneyiminin anlamlı saydığı ve böylece sınıflandırıcı vasıflar olarak oluşturulmalarını sağladığı bir dizi nitelemeyi bir araya getirir.

⁸ Bütün söylemlerden daha iyi bir biçimde, ilk deneyimden kopuşun tedricen tamamlanması içinde ampirik çalışmanın rolünü gösterecek bir *araştırma günlüğünü* yeterince tutmadığımız için ne kadar üzülsek azdır. Fakat kullanılan kaynakların (bkz. Ek-1) dökümünün okunması, en azından, ilmi bilgi ile müşterek deneyim arasındaki farkın en başlıca ilkesi olan, kontrol edilmiş bir hatırlama çalışması hakkında en azından bir fikir verebilir.

(*) *Codification*, kodlama kelimesi aynı zamanda bir yasa altında toplama anlamına da gelir – ç.n.